

А. А. Кастрыца

г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны

НАРОДНЫЯ ВЕРАВАННІ ЖЫХАРОЎ ЧАЧЭРСКАГА РАЁНА ГОМЕЛЬСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Прыкметы, павер'і, міфалагічныя апавяданні, зафіксаваныя падчас палявых экспедыцый ад жыхароў Чачэрскага раёна Гомельскай вобласці, з'яўляюцца адмысловай ілюстрацыяй ладу жыцця мясцовага насельніцтва, яго маральна-этычных прынцыпаў, стасункаў з навакольным светам і разумення законаў быцця.

У межах свят народнага календара прыкмет, павер'яў і звязаных з імі магічных дзеянняў нямала. У адпаведнасці з іх семантычнай і функцыянальнай прыналежнасцю іх можна падзяліць на шэраг падгруп:

прадуцыравальныя («У апошні дзень Масленіцы палілі пудзіла, а потым попел раскідвалі па полі, каб яно радзіла добры ўраджай» (запісана ў в. Чырвоны Бор ад Жлоба Н. Я., 1928 г. н.);

лекава-прафілактычныя і апатрапеічныя («На Масленіцу добры гаспадар аб'езджаў каня, лічылася, што тады конь будзе здаровы» (запісана ў в. Чырвоны Бор ад Жлоба Н. Я., 1928 г. н.); «На Купалле вечарам збіраюць кветкі і травы, потым асвятляюцца ў царкве і абкурываюць бальнога чалавека, скаціну пры выгане ў поле, дом перад гразой» (запісана ў в. Асінаўка ад Пугачовай Валянціны, 1937 г. н.);

інфармацыйныя (прадказальныя). Інфармацыя, якую імкнуўся атрымаць чалавек, датычыла розных сфер яго жыцця і дзейнасці: *асабістага лёсу* («Еслі з калодца несці

ваду і распляскаць яе – мужык будзе п'яніцай. Пры вячанні ў каго-небудзь з маладых гасне свечка – к няшчасцю. Калі ўпадэць ікона і разаб'ецца – к вялікаму гору» (запісана ў г. Гомель ад Капярцехавай Надзеі Савельеўны, 1932 г. н., перасяленкі з Чачэрскага р-на); *ураджаю* («Прымячалі надвор'е: калі ў Піліпаўку іней – будзе добры ўраджай на авёс» (запісана ў в. Покаць ад Дзюбковай Марыі Сцяпанаўны, 1928 г. н.); «Калі мяцеліца на першую куццю, будзе ўраджай на ягады, на другую – на грыбы, на трэцюю – на арэхі» (запісана ў г. Чачэрска ад Буланавай Марыі Макараўны, 1926 г. н.); «Ежалі прысніцца зеркала, то будзе разлука з жаніхом» (запісана ў в. Халочча ад Казловай Марыі Нікіфараўны, 1935 г. н.)), *гаспадарчых спраў і гасцей* («Калі ў печ пакладуць дровы, запаліць іх, дровы пачынаюць гарэць, а адно гарачае палена скоціцца на загнёт, то будуць госці ў доме» (запісана ў в. Халочча ад Казловай Марыі Нікіфараўны, 1935 г. н.); *складаных жыццёвых сітуацый і няшчасцяў* («Если ідзеш па якому дзелу, а табе з пустымі вёдрамі перайдуць дарогу, то табе будзе пуста, не павезёт. Калі ўпадэць ікона і разаб'ецца – к вялікаму гору» (запісана ў г. Гомель ад Капярцехавай Надзеі Савельеўны, 1932 г. н., перасяленкі з Чачэрскага р-на).

Метэаралагічныя прыкметы прадстаўлены на Чачэршчыне ў вялікай колькасці. Жыхары гэтай часткі Беларусі складалі прагнозы надвор'я, назіраючы за:

прадстаўнікамі жывёльнага свету («Калі на Стрэчанне ... певень нап'ецца вады – будзе гора пахару» (запісана ў в. Покаць ад Дзюванавай Марыі Сцяпанаўны, 1929 г. н.); «Калі певень увечары п'яе ў цот, будзе мароз, а як у лішку – тады будзе адліга. Авечкі стукаюцца адна з адной ілбамі – перад сільнымі вятрамі. Жонь трасе галавой, закідае яе ўверх – будзе дождж. Кошка цягнецца да вады і п'ець болей звычайнага – перад непагоддзем» (запісана ў в. Залаўе ад Ганчаровай Ганны Іванаўны, 1907 г. н.);

прыроднымі з'явамі і аб'ектамі навакольнага асяроддзя – сонцам, зоркамі, аб'ектамі, расой і інш. («У небе плывуць невялікія воблачкі – будуць стаяць цёплыя ясныя дні» (запісана ў в. Залаўе ад Ганчаровай Ганны Іванаўны, 1907 г. н.). Не выклікае сумненняў той факт, што прагнозы надвор'я па сонцы, месяцы, зорках, дыме, расе з'яўляюцца даволі рэалістычнымі, паколькі грунтуюцца на аб'ектыўнай прычынавыніковай аснове. Менавіта такія прыкметы характарызуюцца добрай захаванасцю і надзвычайнай запатрабаванасцю нават у сучасным грамадстве;

надвор'ем у святочныя дні: на Піліпаўку («Прымячалі надвор'е: калі ў Піліпаўку ... хмарка ці снежна – май будзе мокры» (запісана ў в. Покаць ад Дзюбковай Марыі Сцяпанаўны, 1928 г. н.)), *Каляды* («На гэтую куццю (трэцюю) ужэ не варажылі. Прыкметы былі такія: якая будзе пагода ў гэты дзень, такая будзе і далей» (запісана ў в. Кавалёў Рог ад Кудзінавай Ганны Васільеўны, 1931 г. н.)), *Стрэчанне* («Снег на Стрэчанне – заціжная, дажджлівая вясна» (запісана ў в. Покаць ад Дзюванавай Марыі Сцяпанаўны, 1929 г. н.)) і інш. Падобныя тэксты ілюструюць народныя ўяўленні аб існаванні звышнатуральных сіл, якія кіруюць прыроднымі працэсамі, уплываюць на ход жыцця чалавека і парадак яго гаспадарчых спраў і штодзённых клопатаў.

Жыхары Чачэрскага раёна прыгадалі таксама прыкметы і павер'і, прымеркаваныя да абрадаў сямейнага цыклу. Так, зафіксавана вялікая тэкстаў, якія адлюстроўваюць рэгламентацыю паводзін маладых, іх бацькоў, гасцей на ўсіх этапах вяселля («Патом іх сват вядзе ў хату і садзе іх на кут за стол, і прытом на шубу, штоб былі багатыя» (запісана ў в. Бабічы ад Гапеенка Ганны Васільеўны, 1943 г. н.)), прадказваюць ход далейшага сямейнага жыцця, узаемаадносіны ў новай сям'і («А як свадзьба, так свяцілка запальвала свечкі. Адну жаніху, а другую для нявесты. І каторая свечка даўжэй гарыць, той будзе даўжэй жыць» (запісана ў в. Бабічы ад Гапеенка Ганны Васільеўны, 1943 г. н.); «Дугу на кані прыбіралі дзеўкі і хлопцы жаніха. Ёлку вілі ў сыботу з газет і кісцяў. Ленты вешалі на дугу. Калі ехалі на кані і абярнуліся на санках, то жыць будзе кароткая» (запісана ў в. Бабічы ад Лахцеравай Таццяны Дзмітрыеўны, 1932 г. н.)).

Шырока прадстаўлены ў межах радзінна-хрэсьбіннага абрадавага комплексу Чачэршчыны:

забароны для цяжарных («Цяжарная жанчына не далжна стаяць на парозе, шыць на святы, пераступаць аглоблі – пупавіна закруціцца вакол шэй дзіця. Нельга глядзець на пажар і ў гэты час трогаць ліцо рукамі – будуць красныя пятны ў дзіця. Нельзя красці – дзіця будзе красць. Цяжарная жанчына не далжна стрыгцісь – у дзіця не будуць расці воласы») (запісана ў г. Чачэрск ад Буланавай Марыі Макараўны, 1926 г. н.);

забароны і правілы, якіх павінны былі прытрымлівацца жанчына і яе родныя, каб пазбегнуць («не баяцца») «урокаў» («Сначала абязацельна малое дзіцятка пеляналі ў палатняную пялёнку, адрэзаную знізу ад вопраткі жанчыны. Для таго каб не баялася тожа ўроку») (запісана ў в. Кавалёў Рог ад Кудзінавай Ганны Васільеўны, 1931 г. н.);

прыкметы-прадкаванні лёсу дзіцяці («Калі гаршчок разбіваўся з першага разу, то ў малага будзе добрае жыццё») (запісана ў в. Покаць ад Лыўрыноўскай П. П.);

павер'і аб прызначэнні чарпкоў ад гаршка з «бабінай» кашы («А маці павінна была з'есці кашу і кавалачак гаршка кінуць ў хлеў, дзе былі свінні. Для таго, каб скаціна не зводзілася») (запісана ў в. Покаць ад Лыўрыноўскай П. П.).

Пахавальныя прыкметы, павер'і і забароны Чачэрскага раёна не адрозніваюцца ад агульнаберускіх ні па тэмах, ні па функцыянальнай скіраванасці. Сярод найбольш папулярных можна вылучыць:

павер'і-рэкаментацыі да паводзін людзей падчас падрыхтоўкі нябожчыка да пахавання: *закрываць нябожчыку вочы і «даваць» свечку* («Вочы закрываюць, каб нябожчык не ўзяў нікога з сабой. У руку памёрлага ставілі свечку, каб светлай была дарога на тым свеце») (запісана ў г. Чачэрск ад Буланавай Марыі Макараўны, 1926 г. н.); *не накрываць ногі* («Пасля таго, як нябожчыка паклалі ў труну, яго накрываюць, але ногі не накрывалі, каб памёрлы не запутаўся на тым свеце ў дарозе») (запісана ў г. Чачэрск ад Буланавай Марыі Макараўны, 1926 г. н.); *«начываць» каля яго* («У першую ноч з нябожчыкам абавязкова начавалі каля труны блізкія і знаёмыя. Кажуць, што ў першую ноч душа памёрлага яшчэ не адыйшла, і яна баіцца, каб злыя духі яе не забралі») (запісана ў г. Чачэрск ад Буланавай Марыі Макараўны, 1926 г. н.);

павер'і-рэгламентацыі паводзін людзей падчас праходжання пахавальнай працэсіі («Калі вязуць на кладбішча – нельга пераходзіць дарогу, машыны не абганяюць, чакаюць, ці едуць следам ціхенька») (запісана ў в. Асінаўка ад Пугачовай Валянціны Іванаўны, 1939 г. н.); «Дрэнна было, калі ў дарозе спаткаеш каго, ці дарогу перабяжыць жывёла – хутка будзе яшчэ адзін нябожчык» (запісана ў в. Бабічы ад Ярэня Станіслава Іванаўны, 1927 г. н.).

Цікавае да традыцыйнай духоўнай спадчыны народа не згасне ніколі, паколькі менавіта гэтая глыбокая і арганічная частка нацыянальнай культуры, як ніякая іншая, адлюстроўвае паэтычную і адначасова рацыянальна-практычную карціну свету беларусаў, якая, будучы надзейнай крыніцай мудрасці, перададзенай нам нашымі продкамі, трапятліва захоўваецца і перадаецца з пакалення ў пакаленне на працягу доўгіх стагоддзяў.

В. И. Коваль

г. Гомель, ГГУ имени Ф. Скорины

КУЛЬТ ЦЗАО-ВАНА В КИТАЕ И ЕГО ПАРАЛЛЕЛИ В ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКОЙ МИФОЛОГИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ

Цзао-ван – бог домашнего очага – занимает особое место в традиционной культуре Китая, поскольку в народных верованиях этот мифологический персонаж максимально приближен к реальной повседневной жизни благодаря своей включенности в праздничный календарный цикл: «Цзао-вану совершают поклонения в связи с ожиданием и наступлением Нового года для привлечения счастливого жребия на данную семью» [1, с. 116]. Существенно и то, что согласно традиционным представлениям, сохранившимся и в современном Китае, Цзао-ван – «самое близкое божество для простого китайца» [2, с. 151] – на протяжении всего года